

AHISKA TÜRKLERİ VE VATANA DÖNÜŞ MÜCADELESİ¹

Burhan ÖZKOŞAR

DATÜB Gn Bşk Yrd ve Avrupa Tem

TR Tel : 00 90 535 018 45 45

FR Tél : 00 33 661 52 61 61

E-Mail: datubburhanozkosar@gmail.com

Adalet KAHVECİOĞLU

DATÜB üyesi Vatan Ahıska Dergisi Editörü

TL.05056594532

E-mail: adaletdatub@gmail.com

Ahıska Neresidir?

Ahıska, Türkiye'nin doğusunda Gürcistan sınırları içinde yer alan ve Abastuban, Adigön, Aspinza, Ahılkelek, Azgur ve Hirtız kasabaları ve bu kasabalara bağlı iki yüz kırk köyden oluşan bölgenin adıdır. Gürcüler bu bölgeyi, eski bir kavmin adına izafeten Mesketya olarak adlandırırlar. Bölgenin yerlisi olan Türkler ise bölgeyi Ahıska olarak adlandırırlar ve kendilerine de Ahıska Türkü derler. Gerçekte Mesketya isimlendirmesi SSCB'nin son yıllarında ortaya atılmıştır. Osmanlı dönemi ve öncesinde de bu bölge Ahıska olarak adlandırılıyordu.

Tarihi

Ahıska Türkleri eski Gürcü kaynaklarında Kıpçak ve Bun-Türk olarak anılır. Tarihi Gürcü kaynağı Kartlis Çxovreba (Kartli'nin Hayatı) bu halkın, Makedonyalı İskender çağında da burada yaşadığını bildirmektedir. Gürcü bilgini N.Marr, Bun-Türk sözünü, "otokton/yerli Türk" olarak açıklamaktadır.

Ahıska 1267 yılından itibaren bölgede yaşayan Türk kökenli Atabek yönetimleri (mahalli Türk beyliği) altında yaşamıştır. Atabekler yarı bağımsız, ancak İran'da egemen Azeri Türklerince kurulmuş Safevi hükümdarlığına bağlı olarak varlıklarını sürdürmekteydiler. Ahıska bölgesi 1578 tarihinde Safevi Krallığı'ndan Osmanlı İmparatorluğu himayesine geçti. Türk asıllı Atabekler yönetimi, Osmanlı egemenliği altında da varlığını korudu.

Ahıska, 1828'de yaşanan Osmanlı-Rus savaşı sonucu 1829 Edirne Antlaşması ile savaş tazminatı olarak Ruslara bırakılmıştır. 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşından 1917 yılına kadar Rus Çarlığı yönetiminde kalan Ahıska, 1917 Ekim Devrimi sonrası Çarlık askerlerinin çekilmesiyle Gürcülerin yönetimine girmiştir.

21 Mart 1921 tarihinde imzalanan Moskova Antlaşması'na göre Gürcistan sınırları içinde kalan Ahıska, Gürcistan'ın kısa süre sonra yeni kurulan SSCB katılımıyla Sovyet

---

¹ Bu makale, 11-13 Mayıs 2014 tarihinde Eskişehir'de düzenlenen 'Türk Dünyası Sivil Toplum Zirvesi' nde bildiri olarak sunulmuştur.

Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin topraklarına dahil oldu.Ahıska Türk toplumunun ileri gelenlerini çeşitli bahanelerle ya hapse atmış ya da Sibiryaya sürmüştür. Sibiryaya sürgün edilenler aydınlar ve kanaat önderleriydi. Yüzlerce Ahıskalı aydın ve toplum önderi Sibiryaya'da çalışma kamplarında hayatını kaybetmiştir.

1944 Sürgünü

Ahıska Türkleri SSCB'de İkinci Dünya Savaşı'na kadar askerlik görevinden muaf tutuldukları için silah eğitiminden yoksunlardı. Ancak savaş öncesi hiçbir silah eğitimi olmayan 40.000'e yakın erkek nüfus askere alındı ve cepheye sürüldü. Ahıskalı genç erkekler savaşta SSCB için savaşırken geride kalan yaşlı ve kadınlar tren yolu inşaatında çalıştırıldı ve onlara Ahıska'ya tren geldiğinde sevdiklerine daha kolay kavuşacakları yalanı anlatıldı. Ancak Ahıskalı Türkler 1944 yılının 14 Kasımını 15 Kasıma bağlayan gecede, daha güvenli bölgelere gönderilecekleri gerekçesiyle hayvan nakil vagonları takılmış Tiflis'ten gelen ilk tren ile Orta Asya steplerine sürüldüler

Resmi kayıtlara göre 86.000 kişi ve askerde görevli 40.000 kişi de dikkate alındığında toplamda 126.000 Ahıska Türkü yurtlarından sürülmüştür. Bu nedenle gerçek rakamın en az 250.000 olduğu tarafsız tarihi kaynaklarca bildirilmektedir.. Zira her toplumda askerlik yaşına gelen nüfus ile toplam nüfus arasında belli bir orantı vardır.

Bir buçuk ay süren tren yolculuğu sırasında ve hemen sonrası toplama kamplarının kötü koşullarından dolayı; soğuktan, açlıktan ve çeşitli hastalıklardan17.000 kişi hayatını kaybetmiştir. Diğer yandan askere götürülen 40.000 Ahıska gencinden 20.000'i ancak geri dönebilmiştir. Bu sürgün ve savaş yine SSCB resmi kayıtlarına göre toplamda 37.000 Ahıska Türkü'nün canına mal olmuştur. Ancak ölüm yolculuğu sırasında hayatını kaybedenlerin resmi rakamlardan daha fazla olduğu yaşanan tanıklarca ifade edilmektedir.

1944'te Özbekistan, Kazakistan ve Kırgızistan'a sürülen Ahıska Türkleri 1957 yılına kadar toplama kamplarında tutulmuşlar, açlık ve sefalete mahkum edilmişlerdir. Parçalanmış aileler uzun süre birbirinden haber alamamış, çoğu da sevdiklerinin özlemi içinde hayata veda etmiştir.

1956'da Yüksek Sovyet, gizli polis teşkilâtının kontrolünde devam eden sıkı rejim şartlarını yumuşattı. Ahıskalıların, SSCB'nin Ahıska dışında istedikleri bir bölgesine yerleşmelerine izin verildi. İlk izin kararında "Türk" kelimesi açıkça yer almaktaydı. 1957'de çıkarılan yeni bir kararla onların "Azeri" oldukları bu nedenle isterlerse Azerbaycan'a dönebilecekleri belirtildi. Fakat yurda dönüş izni verilmedi. Ahıska Türklerinin temsilcileri, 1957'de Moskova'ya giderek vatana dönmek için ilk müracaatlarını yaptılar. Kendilerine, "Siz Azerisiniz, o halde Azerbaycan'a dönebilirsiniz." diye cevap verildi. Ahıska Türklerinin 1957 ve 1966 yıllarında örgütlenerek başlattıkları barışçı vatana dönüş mücadelesi halen devam etmektedir.

1989 Fergana Faciası

1989'da Özbekistan'ın Fergana vadisinde yaşayan Ahıska Türkleri, bir provokasyon sonucu 3 Haziran günü başlayan ve haftalarca süren karışıklıklar sonucu yerli halkın kıyımına

uğramıştır. Saldırılarına maruz kalan Ahıska Türklerinin büyük çoğunluğu Özbekistan'ı terk etmek zorunda kalmış ve ikinci bir sürgün yaşamışlardır. Bu ikinci sürgünde bu defa kargo uçakları onları yaşadıkları yerlerden koparmıştır. Rusya Federasyonu içinde Rostov ve özellikle de Krasnodar bölgelerinde uzun yıllar pasaportsuz olarak yaşama mücadelesi vermişlerdir.

2004 Yılında Yeniden Sürgün

Rusya Federasyonu'nda Krasnodar bölgesinde Ahıska Türklerine karşı sistemli yıldırma ve kötü muameleler uygulanmış1999'da bu bölgede yaşayan Ahıskalıların vatandaşlığı iptal edilmiştir. Oysa SSCB çökmeden hemen önce çıkarılan bir yasa ile herkesin üzerinde yaşadığı ülkenin vatandaşlığını otomatik elde edeceği öngörülmüştü. Bu bölgede yaşayan Ahıska Türkleri 2004 yılına kadar vatansız statüsünde yaşamak zorunda kalmışlardır. Ahıska Türklerinin önderleri farklı ülkelere başvurarak can güvenliklerinin sağlanması koşuluyla yaşayacak bir ülke aramışlardır. Bu dönemde de Ahıska'ya dönüş girişimleri engellenmiştir.

2004 yılında 11.500 Ahıska Türkü ABD'ye göç ettirilmiştir. Böylece bu halk üçüncü defa yaşadığı yeri terk etmek zorunda bırakılmış ve üçüncü defa bir sürgün travması yaşamıştır. Günümüzde bu göçmenler ABD'de yirmi altı eyalete dağıtılmış durumdadırlar ve bu defa da dillerini ve kültürlerini kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya kalmışlardır.

Gürcistan Geri Dönüşü Sağlamaktan Kaçınmaktadır

1999 yılında Gürcistan'ın Avrupa Konseyi'ne tam üyeliği kabul edilmiştir. Ancak Gürcistan'ın Ahıska Türklerinin vatanlarına dönmesini taahhüt etmesiyle konu uluslararası toplum gündemine girmiştir. Buna karşılık Gürcistan bu tarihten beri ciddi bir adım atmakta gönülsüz davranmıştır ve 2007 yılına kadar hiçbir adım atmamıştır.

Diğer yandan Gürcistan makamlarınca şimdiye kadar Kazakistan, Kırgızistan, Ukrayna, Türkiye ve Rusya Federasyonundan yapılan başvurular ile ilgili hiçbir açıklama yapılmamıştır.

Dünya Ahıska Türkleri Birliği (DATÜB)

Dünya Ahıska Türkleri Birliği Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Azerbaycan, Rusya Federasyonu, Ukrayna, Gürcistan, ABD, KKTC ve Türkiye olmak üzere 10 ayrı ülkedeki liderlerin vardıkları uzlaşma sonucu kurulmuş küresel bir STK'dır. 10 ülkeden katılan 85 derneğin bağlı olduğu DATÜB'ün merkezi Ankara'dadır. Birlik, dünya çapında Ahıska Türklerini temsilen faaliyetler yürütmekte ve uluslararası platformlarda girişimlerde bulunmaktadır. 69 yıllık vatana dönüş mücadelesi DATÜB öncülüğünde devam etmektedir..

Ahıska Türklerinin Talepleri

1) 1944 yılında Gürcistan'ın Türkiye sınırında yer alan Ahıska Bölgesinde yaşayan ve kendilerini Ahıska Türkleri olarak adlandıran nüfus Özbekistan başta olmak üzere Orta Asya içlerine sürgün edilmişlerdir.

2) Ahıskalıların Sovyetler Birliği dönemini de kapsamak üzere geri dönüş konusunda girişimleri olmuşsa da bu girişimlerden somut bir sonuç alınamamıştır.

3) Gürcistan'ın 1999 yılında üye olduğu Avrupa Konseyi (Council of Europe), üyelik şartı olarak Gürcistan'ın 12 yıl içerisinde Ahıskalıların geri dönüşünü tamamlaması şartını öne sürmüştür. Gürcistan, Konseye üye olarak bu süreci 12 yıl içerisinde tamamlama yükümlülüğü altına girmiştir.

4) Bu yükümlülük gereği Gürcistan 2007 yılında geri dönüş yasası olarak da bilinen “20. Yüzyılın 40'lı Yıllarında Eski Sovyetler Birliği Tarafından Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinden Zorla Sürgün Edilen İnsanların Geri Dönüşü Hakkında Kanunu” çıkarmıştır.

5) Bu kanun zorla sürgün edilen insanların haklarını iade etmek amacıyla çıkartılmış olmasına rağmen başvuru şartları ve getirdiği kriterler sebebi ile yeni mağduriyetlere yol açmıştır. Başvuru sürecinde yaşanan sorunlardan dolayı dünya üzerinde 10 ülkeye dağılmış olarak 560.000 civarında nüfusu olduğu tahmin edilen Ahıskalılarından sadece 5 841 başvuru alınmıştır. Rusya Federasyonundan yapılan 2 000 başvuru ise Rusça olduğu gerekçesi ile kabul edilmemiştir. Daha sonra Gürcistan yönetimi Avrupa Konseyi'ne bu dosyaları da kabul edileceği söylene de halen her hangi bir işlem yapılmamıştır.

6) 6 Aralık 2013 itibari ile 1 174 kişiye “Yurda Dönüş Statüsü” ve 7 kişiye Gürcistan vatandaşlığı verilmişse de kitlesel bir geri dönüş sağlanamamıştır.

7) Avrupa Konseyi raportörlerinin görüşlerinde Gürcistan'ın geri dönüş yasasını çıkartarak yükümlülüğünü yerine getirdiği yönünde ağırlık kazandığı görülmektedir. Oysa, Gürcistan yasa çıkarmayı değil, geri dönüş sürecinin tamamlanması yükümlülüğünü üstlenmiştir.

Bu hususta Ahıskalıların talepleri aşağıdaki gibidir;

a)-Öncelikle Ahıska sorunu dağılan Sovyetler Birliğinin ülkeler arasında paylaşılan mirası, Ahıskalıların yaşadıkları farklı ülkeler ve evrensel insan hakları değerleri göz önüne alındığında uluslararası toplumun meselesidir. Bu nedenle, uluslararası örgütler meseleye duyarlılık göstermelidir.

b)-Gürcistan'ın Ahıskalara yönelik olarak yapmış olduğu yasal düzenlemeler, Gürcistan'ın sağlamış olduğu bir ayrıcalık değil, çok ciddi insan hakları ihlallerine maruz kalmış Ahıska toplumunun haklarının iadesidir. Bu nedenle, düzenlemelerde bu mantıkla hareket edilmesi esas olmalıdır.

c)-Gürcistan'ın “Yurda Dönüş Statüsü” adı verdiği ve sadece basitleştirilmiş usulde vatandaşlık alınmasını sağlayan statü başvuruları için Ahıskalıların zaman sınırı olmaksızın, alt soylarının da faydalanabileceği şekilde bir düzenleme yapılması gerekir.

d)-Gürcistan'ın 2007 yılında çıkarmış olduğu Yurda Dönüş Yasası olarak bilinen yasa bu haliyle basitleştirilmiş usulde vatandaşlık vermekten başka bir mekanizma öngörmemektedir. Bu nedenle yaşanan mağduriyeti giderme noktasında çok yetersiz kalmaktadır. Hatta süreç içerisinde de görüldüğü üzere getirdiği kısıtlamalar ve prosedürler gereği Ahıska toplumunun geri dönüşünü yavaşlatmakta ve engellemektedir. Yine de Ahıska toplumu bu yasa Gürcü tarafının iyi niyetine emare teşkil ettiğini düşünmek istemektedir. Ancak, Avrupa Konseyi

Parlamenteler Meclisi Üye ülkeleri İzleme Komisyonu Raportörü Boriss CILEVIÇS'in en son 23 Ocak 2014 tarih ve 13392 sayılı raporunda belirttiği gibi Gürcü idarecilerinin siyasi konuşmalarındaki istekli ifadelerle rağmen vatandaşlık ve statü kazanımı süreçleri çok yavaş işlemekte, pratikte çok ciddi idari zorluklarla karşılaşmaktadır. Ahıska toplumunun yetersiz bulmakla birlikte, bir iyi niyet göstergesi olarak düşünmek istediği bu yasanın uygulanmasındaki sorunlar en aza indirilmeli ve sürgün edilen Ahıskalılar için ana yurtlarına geri dönüş yolu sonuna kadar açılmalıdır.

e)-Gürcistan, yapılan başvurular incelenirken evrensel bir insan hakkı olan "aile birliğinin korunması" ilkesini gözetmemekte, eşleri yahut çocukları ayıracak şekilde geri dönüş statüsü verebilmektedir. Geri dönüş başvuruları değerlendirilirken aile birliğinin korunması esas olmalıdır.

f)-Gürcistan'ın mevzuatı çifte vatandaşlığa izin vermese de, istisnai hüküm gereği Gürcistan Devlet Başkanı gerekli gördüğü kişilere çifte vatandaşlık verebilmektedir. Gürcistan eski Devlet Başkanı Mikheil Saakaşvili'nin Gürcü kökenli Türk vatandaşlarına bu haktan yararlanarak Gürcistan vatandaşlığı verdiği bilinmektedir. Ahıska toplumuna da hiç değilse geçiş süreci boyunca bu hak tanınmalıdır.

g)-Ahıska bölgesine kendi imkânları ile giderek yerleşmiş olan Ahıskalıların okul, sağlık, sigorta gibi yaşam alanlarındaki sorunları yerel yöneticilerin inisiyatifi ile çözülebilecek durumdadır. Kendi imkânları ile anayurtlarına geri dönmüş Ahıskalıların hayatlarını zorlaştırıcı engeller ortadan kaldırılmalıdır.

h)-Ahıska Bölgesine yerleşen az sayıdaki Ahıskalının da gösterdiği gibi, Ahıskalıların bölgede etnik bir çatışma kaynağı olması ihtimali yoktur. Ahıskalılar bölge halkı ile huzur içinde yaşamaktadır. Bu nedenle Gürcü tarafının Ahıska Bölgesine yerleşime engel olarak sunduğu bölgede yaşayan farklı etnik gruplar tezi çökmektedir. Gürcistan'ın yerleşim için Ahıska Bölgesi dışında bir yer göstermesi 18.03.2005 tarih ve 1428 sayılı "Sürgün Edilen Ahıska Nüfusunun Durumu" başlıklı AKPM kararında yer alan "kendi bölgelerine dönme" ifadesi ile çelişmektedir. Ahıska'dan sürgün edilen Ahıska toplumunun haklarının tazmini sadece Ahıska Bölgesine yerleşmekle verilebilir. Gürcistan'ın Ahıska Bölgesi dışında gösterilecek bir yerleşim yeri asla ve asla bir hak iadesi gibi görülemez.